

просив про пенсію для своєї сестри Павлини Ревакович, яку мали іменувати "актуальною учителькою в Сьвіонтниках коло Кракова". Т. Ревакович підрахував, що у 1892 році йому вдалося "заощадити собі потрібних ступки товарискі" в розмірі 200–300 ринських, що свідчить про його непросте матеріальне становище.

Листування Олександра Барвінського та Тита Реваковича є яскравим свідченням життя двох національних діячів Галичини кінця XIX — початку XX століття. Воно демонструє їхню спільну відданість ідеям народництва та прагнення консолідувати український рух в умовах постійної політичної боротьби проти "ляхів" та "москалів". Окрім політичних тем, епістолярій глибоко розкриває бюрократичний тягар та особисті жертви, на які доводилося йти заради участі в національній справі, про що свідчать численні прохання про сприяння у службових та пенсійних справах.

Листування слугує містком, що з'єднує ідеологічні декларації з повсякденною реальністю, показуючи, що національна політика часто вимагала особистої присутності у судах та "праці і труду" задля захисту елементарних прав в адміністративному апараті.

Андрій Цяпута (Тернопіль)

ПЕРЕДУМОВИ ТА РУШІЙНІ СИЛИ РАНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Історично перші значні еміграційні рухи з українських територій фіксуються на початку XVIII ст. Після Полтавської битви, впродовж 1709 – 1750-х рр., мала місце «мазепинська» політична еміграція. На середину XVIII ст. припадає «заробітчанська» еміграція з Пряшівщини, Бачки і Банату до Югославії, а також переселення українців до Боснії наприкінці XIX ст.. Існує єдине побіжне згадування про українців у Великобританії. Встановлено історичний факт заснування ними першої кооперативи у 1844 р. у Ленкешірі. Проте жодних інших відомостей про присутність чи діяльність українських емігрантів на теренах Сполученого Королівства не виявлено.

Початок масової трудової еміграції українського населення припадає на останню чверть XIX ст. Еміграційні процеси були зумовлені комплексом глибинних соціально-економічних чинників, що склалися на українських землях у складі Австро-Угорської імперії. Ключовою детермінантою виступало так зване «аграрне перенаселення», особливо характерне для Східної Галичини та Лемківщини. Недостатній рівень промислового розвитку як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні, був неспроможний абсорбувати надлишок робочої сили, що утворювався в аграрному секторі. У 1900-х рр. у Східній Галичині щільність сільськогосподарського населення сягала 67 осіб на 1 кв. км, а середній селянський наділ скоротився від 3 га у 1880 р. до 2,5 га у 1900 р. Згідно з підрахунками професора Францишека Буяка на початку XX ст. у Східній та Західній Галичині налічувалося близько 1,2 мільйони осіб «зайвої» робочої сили. Практика сезонних заробітків лише частково пом'якшувала проблему, не вирішуючи її системно. В таких умовах зовнішня трудова еміграція розглядалася значною частиною українського населення чи не єдиним ефективним способом покращення матеріального становища.

аким чином, ця хвиля української еміграції мала переважно економічний характер, зумовлений аграрним перенаселенням та обмеженими можливостями для працевлаштування на батьківщині. Велика Британія, хоча й слугувала переважно транзитним пунктом на шляху до Америки, стала

місцем формування перших українських осередків, зокрема в Манчестері. Їхнє становлення відбувалося в тісній взаємодії з єврейськими громадами вихідців зі Східної Європи.

Методологічною особливістю дослідження українства в даний хронологічний зріз є виклик, пов'язаний з ідентифікацією етнічної групи в офіційній документації епохи, що детерміновано відсутністю української державності. Ця обставина зумовлювала варіативність та неповноту фіксації української національної належності в джерелах, що вимагає від дослідника особливої уваги до інтерпретації та верифікації даних. Однак, попри зазначені труднощі, системний аналіз диверсифікованого корпусу архівних джерел уможливує здійснення обґрунтованої реконструкції фундаментальних аспектів життєдіяльності української спільноти, розкриваючи її соціальні, економічні та культурні виміри.

Володимир Окаринський (Тернопіль)

АЛЬТЕРНАТИВНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТЕЧІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ІНТЕЛІГЕНТСЬКІЙ СУБКУЛЬТУРІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (ЗА МЕМУАРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ТЕРНОПОЛЯ)

Український соціокультурний простір зламних періодів при більш пильному дослідженні дозволяє адекватніше розуміти й різні актуальні для нас явища. Доба межі XIX і XX століть, або ж Прекрасна епоха, чи *fin de siècle*, що передувала Великій війні і Українській революції, залишає багатий матеріал для досліджень. Від 1860-х років українське життя в конституційній Австро-Угорщині і в автономній полікультурній Галичині суттєво модернізується. На початок XX ст. одна з рис модерності — альтернативні соціокультурні течії виразно помітна між українською інтелігенцією, що сама була субкультурою. Вони добре зафіксовані в спогадах про навчальні закладів Тернополя.

Жак Ле Гофф у своїй праці «Інтелектуали у Середньовіччі» показав, що як нова суспільна група інтелектуали Середніх віків формувалися в XII–XIII ст., але також вони витворили субкультуру зі своїм способом життя, цінностями, нормами та навіть мовою.

Інтелектуальні субкультури початку XX століття формувалися на ґрунті своїх попередників — романтиків і народовців. Осередком останніх ще від 1860-х рр. була державна гімназія в Тернополі з таємною учнівською Громадою. Таємна Тернопільська громада належала до мережі громад і Галичини, і України, і пережила низку трансформацій: від народовства до драгоманівства і націоналізму.

Громада в Тернополі заснована, згідно з мемуарами, навесні 1864 р., і, незважаючи на суто культурницьку і самоосвітню працю, вимушено діяла нелегально [1, с. 80–82]. Новоприйняті «громадяни» складали присягу, що нікого не зрадять і все життя працюватимуть для добра народу. Громади не мали ні писаних статутів, ані списків членів, ані протоколів зібрань-сходин.

Вирізнялися й власним зовнішнім стилем, зокрема у костюмі з романтичними козаколюбними рисами. У конкуренції з польським визвольним рухом русини-народовці почали носити шапки «на завісах» або козацькі, а влітку — капелюхи з широкими крисами і китицями, чамари, сині жупани, широкі сині або червоні пояси, широкі сині шаровари й чоботи з високими халявами. Елементи такого стилю уживали залишалися і пізніше.

Подальші трансформації громадівської молоді пов'язані з поширенням ідей поступу (прогресу) та соціалізму. Вперше такі тенденції проявилися ще в